

MONOGRAFIES I RECERQUES

El Cercle Literari de Vic (1860-1902). Un espai de sociabilitat cultural a mig camí de la marina i la muntanya catalanes*

David Cao Costoya

HISTORIADOR

ABSTRACT

El Cercle Literari de Vic va congregar durant bona part de la segona meitat del segle XIX el més granat de la societat vigatana. Espai de sociabilitat intel·lectual, va actuar també com a plataforma d'intervenció d'una elit d'ascendència local. L'article presenta el context i els estímuls en funció dels quals es constituí l'entitat, el perfil dels seus socis i les activitats dutes a terme.

Paraules clau: Vic, sociabilitat intel·lectual, història cultural, catalanisme.

ABSTRACT

The Literary Cercle of Vic brought together the best of the society from Vic during most of the second half of the XIX century. A place of intellectual sociability, which also operated as a platform for intervention of a local elite in ascendancy. The article introduces the context and the incentives which gave form to the entity, the profile of their members and the activities which they developed.

Key words: Vic, intellectual sociability, cultural history, catalanism.

* Aquest article és la projecció parcial del treball d'investigació amb el qual vaig optar al Diploma d'Estudis Avançats davant el tribunal DEA del Departament d'Història Contemporània de la UB el passat mes de setembre de 2007. El treball, de títol *El Cercle Literari de Vic. Les elits en la transformació moderna dels espais locals (1860-1902)*, s'inscriu en el marc d'una recerca doctoral en curs dirigida pel Dr. Jordi Casassas, amb el suport del Departament d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya i del Fons Social Europeu.

El Cercle Literari va constituir-se l'any 1860 a Vic, ciutat mitjana del Principat de Catalunya, cap de partit judicial i seu episcopal. Assentada en una plana del mateix nom, en un dels corredors de pas entre la marina i la muntanya catalanes, a l'extrem oriental de la depressió Central, es disputava aleshores amb Valls la desena posició en el rànquing de poblacions catalanes més poblades. Des de la ciutat de Vic i el seu entorn immediat, sobre el qual aquesta exercia una poderosa influència, es va contribuir de manera determinant a l'elaboració d'un discurs tradicionalista d'implicacions politicoculturals que, malgrat el seu marcat arrelament localista, assajà de transcendir i influenciar a escala catalana; es tracta de l'anomenat *vigatanisme*.

El Cercle Literari de Vic va ser clau com a espai de sociabilitat cultural durant bona part de la segona meitat de segle XIX; punt de trobada de propietaris agraris, intel·lectuals i professionals liberals, foren moltes les iniciatives d'abast ciutadà que es discutiren i s'impulsaren des del seu clos. Tot plegat justifica el fet de reprendre l'anàlisi de la institució ara que fa poc menys de mig segle el ja difunt Miquel dels S. Salarich va fer la primera aportació sistemàtica al seu estudi.¹

Aquest article assaja de presentar el context de creació de l'entitat, les finalitats perseguides amb la seva constitució i el perfil dels protagonistes de la institucionalització de la iniciativa; també incideix en el doble vessant de la seva activitat, d'oci cultural i formació intel·lectual, alhora que de clara vocació intervencionista. I és que entenem que part dels interessos i les iniciatives de l'entitat prenen ple sentit d'acord amb l'interès mostrat per una elit que s'imposà de protagonitzar la direcció i la gestió d'una societat escassament democratitzada.

Un context de crisi

No es pot negligir que la creació del Cercle Literari s'inscriu en un context històric en què la ciutat de Vic es trobava immersa en una crisi demogràfica i econòmica relacionada amb la difícil adaptació de la indústria artesanal i l'agricultura tradicional al nou ordre de coses; amb el

¹ Miquel S. SALARICH, *Història del Círcol Literari de Vic*, Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, 1962.

desplaçament del treball i el capital cap a la marina i els centres emergents de la riba del Ter beneficiats per la força hidràulica. La ciutat de Vic passa de 13.712 habitants el 1857 a 13.036 l'any 1860, moment en què s'enceta una crisi que es consolidaria al llarg de la segona meitat del segle XIX; Vic té 11.628 habitants el 1900, moment en què es toca fons i s'inicia una recuperació que tindrà lloc durant el primer terç del segle XX,² període durant el qual s'anà superant el que Santiago Roquer qualificà de "*servitud de l'aigua*",³ els nivells del 1857 no s'assolirien de nou fins a la dècada dels anys vint. Aquesta és, en general i amb matisos, la trajectòria que va seguir la comarca d'Osona en conjunt; comarca que durant la segona meitat del segle XIX perd població i pes específic en relació amb el conjunt català, en un procés secular de concentració de la població a la marina.⁴ Les subcomarques perifèriques del Lluçanès-Moianès i del Collsacabra-Guilleries-Montseny van patir una davallada de població molt més accentuada. El contrapunt durant aquests anys el protagonitzen les viles industrials de la riba del Ter, amb Manlleu i Torelló al capdavant. Hi hagué, per tant, un canvi en la distribució territorial de la població osonenca relacionat amb la consolidació d'un binomi, el de força hidràulica-prosperitat (en la forma en què ho va expressar Joaquim Albareda),⁵ que, a la segona meitat del segle XIX i en el context espacial osonenc, ja era indestriable (també cal sumar-hi el factor migratori resultant de la consolidació de Barcelona i el seu pla com a centres d'atracció). Vic, que, com ho ha assenyalat Joaquim Albareda, visqué la creació d'un bon nombre d'empreses entre els anys 1826-1845, començà a perdre de manera progressiva a partir d'aleshores el lideratge en la industrialització comarcal en contrast amb altres centres que, com Manlleu, es van beneficiar per l'accés als recursos hidràulics.

² Santi PONCE, *Transformacions agrícoles i canvi social a la comarca d'Osona. Segles XVIII-XX*, Vic, Eumo, 1999, pàg. 228-229.

³ Santiago ROQUER i Assumpta VILA, *La població d'Osona. Evolució i estructura*, Vic, Eumo, 1981, pàg. 46.

⁴ Jaume VICENS i Montserrat LLORENS, *Industrials i Polítics (segle XIX)*, Barcelona, Vicens-Vives, 1983 (3a ed.) [1958], pàg. 7-23; Pierre VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, Barcelona, Curial, 1977, vol. II, pàg. 39-110.

⁵ Joaquim ALBAREDA, *La industrialització a la Plana de Vic*, Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, 1981, pàg. 64.

Que almenys part de l'elit de la ciutat era conscient de la crisi ho prova el diagnòstic d'un pessimisme radical efectuat per Joaquim Salarich. El metge i erudit vigatà es planyia de la posició subalterna que la ciutat semblava cridada a ocupar en el nou ordre de coses, del seu estacionament, de la desaparició de la indústria tradicional, de l'emigració que despoblava la ciutat de les franges d'edat productives, del treball i el capital que fugien per anar a engrossir els centres industrials de la riba del Ter: *“nuestra ciudad rica en recuerdos, pero pobre en talleres; fecunda en hechos gloriosos é hijos ilustres pero estéril en producciones agrícolas, va á representar un papel secundario y después muy insignificante en el vasto teatro económico y político”*; l'autor encara afegia: *“mientras estraordinarias maravillas de engrandecimiento se van operando en Barcelona, y poblaciones de la costa de Catalunya, nuestra ciudad sigue su andanza de retroceso, sin riqueza, sin instituciones de crédito, sin talleres, sin esperanza ya de que un dia salga de ese perpetuo marasmo”*.⁶

El com i el perquè de la posada en marxa del Cercle Literari

Algunes de les reunions prèvies a la constitució definitiva de l'entitat van tenir lloc al domicili del patrici Josep M. Bru de Sala, espai que va ser escenari de tertúlies on hi feien cap professionals i propietaris vigatans. Un cop iniciats els primers contactes, el nomenament d'unes comissions preparatòries l'estiu del 1860 va ser un pas decisiu envers la institucionalització definitiva; malgrat que la redacció dels estatuts s'enllestí poc després, la sanció governamental no arribà fins a l'octubre.⁷ Fou en els mesos subsegüents quan es feren els passos definitius. El 5 de desembre se celebrà la sessió inaugural, que va tenir lloc al primer estatge de l'entitat, i el 15 de febrer del 1861 Joaquim Salarich hi dictava la primera exposició pública: «Ligeros apuntes sobre el estado de la Literatura en esta ciudad en los diversos periodos de su historia».

Els fundadors volgueren que el Cercle Literari fos una societat de caràcter exclusivament científic i literari on, explícitament amb l'article 6,

⁶ *Censo de Vich. Memoria...*, Barcelona, Imprenta de Joaquín Bosch, 1857, pàg. 105-110.

⁷ En la reconstrucció d'aquests passos s'utilitzen diverses referències documentals del Fons del Cercle Literari de la Biblioteca Joan Triadú de Vic. BJT/FCL.

es prohibia la discussió d'assumptes polítics i religiosos. Cap dels intents de reforma estatutària van pretendre modificar aquest aspecte. Segons els estatuts, els socis es reunien amb l'objectiu de millorar la seva instrucció mútua a través de dos instruments bàsics, la lectura i la conversa, activitats per a les qual calia dotar-se d'espais, i procurar formar una biblioteca i un gabinet de lectura de periòdics nacionals i estrangers. L'article 5 prohibia tota classe de jocs, probablement amb l'objectiu de desmarcar-se d'altres entitats que ja existien a la ciutat, com el Casino de Vic, evitar l'amenaça de convertir-se en una societat recreativa, i eludir la crítica d'alguns sectors que consideraven immorals i socialment perniciosos determinades activitats.⁸

L'apoliticisme del Cercle Literari era, en l'opinió d'alguns del seus socis més destacats, un dels elements característics de l'entitat. En aquesta línia, el corresponsal del *Diario de Barcelona* i soci honorari del Cercle Literari, Manel Rimont, assenyalava que la importància de l'entitat venia donada pel seu caràcter de "*campo neutral*".⁹ També Francesc d'A. Aguilar, bisbe de Sogorb, que presidí la sessió acadèmica de celebració del xxv Aniversari de la constitució de l'entitat l'11 de desembre del 1885, retreia en el seu discurs "*la importancia de exa mena de societats enterament independents de la politica*".¹⁰ Encara, l'advocat vigatà Josep Viquer, com a president de l'entitat, va manifestar, en el discurs inaugural de les sessions del curs 1897-1898, que un dels aspectes més transcendents de la influència que el Cercle Literari havia exercit en la vida intel·lectual de la ciutat era haver contribuït al fet que la vida pública local fos presidida per "*lo criteri de la negació absoluta de la política*", ja que aquesta anava associada a la "*desunió*", la "*debilitat*" i la "*misèria*", en contrast amb l'acció patriòtica regeneradora que sintetitzava la trajectòria de l'entitat.¹¹ Amb tot, és indiscutible que la institució estava presidida per un ambient ideològic i intel·lectual profundament conservador i religiós, i que una part gens menyspreable dels socis participà assíduament dels càrrecs públics i polítics, especialment en l'Administració d'àmbit local.

Incidint en un aspecte distint, però no pas contraposat, el canonge Jaume Collell va valorar la creació del Cercle Literari i el ressorgiment de la vida

⁸ *Estatutos del Círculo Literario de Vich*, Vic, Imprenta de Luciano Anglada, 1860.

⁹ *El Ausonense*, núm. 144, 7-9-1862.

¹⁰ *La Veu del Montserrat*, núm. 51, 19-12-1885.

¹¹ *La Veu del Montserrat*, núm. 51, 18-12-1897.

periodística local, alhora, com els símptomes i els instruments més eficaços de la voluntat de superar la migradesa i la indigència intel·lectual que semblava haver-se apoderat de la ciutat després de la mort de Jaume Balmes; qualificà de “*providencial*” l’oportunisme amb el qual fou creada l’entitat i donà per fet que el model exemplar de l’Ateneu Català hi estigué ben present.¹²

De fet, Antoni Soler s’havia pronunciat en un sentit semblant força anys abans. L’advocat vigatà, a qui es deu una de les primeres biografies de Jaume Balmes, encetà l’any acadèmic de 1862 ocupant la tribuna del Cercle Literari amb un discurs de títol «Vich con el Círculo Literario: Vich sin un Círculo como el Literario».¹³ L’orador tenia molt present l’experiència de l’Ateneu Català, l’obertura de les seves càtedres públiques, la celebració setmanal de sessions per part de les diverses seccions que l’integraven, així com algunes de les seves iniciatives. Destacà com les autoritats militars, civils, judicials i acadèmiques participaven dels actes i donaven suport a l’entitat, i va retreure l’esforç col·lectiu de les elits, de “*lo mas selecto de la Población*”, que prenen la iniciativa en benefici de l’interès comú. Antoni Soler aspirava que el Cercle Literari tingués un paper semblant, que esdevingués un espai des del qual fos possible articular esforços col·lectius que dinamitzessin la ciutat i la fessin sortir de la letargia diagnosticada. “*El Círculo finalmente ha sido y es el que hará el milagro de reunir lo mejor de la población, y atender á la civilización ausonense, de la que todos nos debemos ocupar, nadie puede prescindir, y que debemos procurar todos sin escepción ninguna, si queremos ser buenos patricios.*”

Malgrat que podrien multiplicar-se les referències, acabem fent esment d’un altre històric de l’entitat, el metge Josep Salarich, qui en la ressenya incompleta que la *Gazeta de Vich* li va publicar *post mortem*, remembrava que els impulsors actuaven “*guiats per l’útil desitx de procurarse, y fomentar pels seus conciutadans el millor benestar possible, intentant l’adquisició y augment de nous y variats coneixements*”; caracteritzava l’entitat d’“*artística y patriòtica associació*”; retreia l’ideal que inspirava els fundadors a la recerca de “*noves vies de progrés y benauransa en benefici dels seus conciutadans y*

¹² Jaume COLLELL, «Del meu fadrinatge», Vic, *Gazeta de Vich*, Biblioteca d’autors vigatans, 1920, pàg. 51-52.

¹³ BJT/FCL, *Trabajos leídos en el Círculo. Memorias de fin de año*, «Trabajos leídos en el Círculo», 1-1-1862.

comarcans y per damunt de tots, de la gloria de la seva estimada Ciutat de Vich”, i l’objectiu que la nova entitat aplegués “*tots els ciutadans de bona voluntat*” disposats a treballar per “*l’engrandiment, prosperitat y bon nom de la seva Ciutat y Plana estimades*”.¹⁴

Esbós d’un perfil sociològic dels socis fundadors¹⁵

La presència de propietaris i terratinents (22,72 %), d’aquells que almenys en alguna mesura obtenien el sosteniment de l’administració i gestió d’un patrimoni suficient, és molt destacable. Entre aquests, hi ha una bona colla d’hisendats que formaven part de la nòmina de grans propietaris comarcals. Atesa, doncs, la composició social de l’entitat, no és gens sorprenent que alguns dels seus socis fossin, també, part destacada de la Subdelegació vigatana de l’Institut Agrari Català de Sant Isidre (IACSI)¹⁶ i que els interessos agraris estiguessin tan presents en les iniciatives i els debats del mateix Cercle Literari.

Els advocats (21,22 %) conformen una altra de les professions més presents entre els socis. Són nombrosos els casos en què els advocats són alhora titulars de patrimonis notables o formen part de les famílies apoderades de la comarca. Que bona part de l’advocacia vigatana s’apuntà a l’esforç institucionalitzador que representa la creació del Cercle Literari ho demostra el fet que, d’un total de tretze advocats que pagaven la matrícula corresponent al seu exercici a la ciutat de Vic el 1861, vuit s’integressin com a fundadors en l’entitat. De fet, si als advocats s’hi sumen els notaris i els jutges que es troben entre els fundadors, i s’engloben sota una categoria com la de «professionals del dret», que els aixopluga a tots ells, aquest resulta ser el grup professional predominant entre els socis, amb divuit membres, que representen el 27,69 % del total.

¹⁴ *Gazeta de Vich*, núm. 3857, 26-3-1931.

¹⁵ Hi ha un ball de xifres a l’entorn del nombre de socis fundadors. Amb tot, s’ha treballat amb una mostra sobradament àmplia, que és estadísticament significativa. S’ha recorregut fonamental a la documentació següent de l’Arxiu Municipal de Vic (AHMV): *Padró d’habitants de 1860 (I-V)*; *Padró d’habitants de 1861 (I-V)*; *Contribució territorial 1857-1864*, «Contribución territorial. Vich. Reparto para el año 1860»; *Matrícules, altes i baixes 1861-1863*, «Matrícula de comerç i indústria per l’any 1861».

¹⁶ Vegeu *Transformacions agrícoles...*, pàg. 98.

Entre la massa social del Cercle Literari, s'hi troba un altre grup notable en nombre, el dels preveres, que sumen un total de vuit membres i representen el 12,12 % dels socis. No és, en absolut, un fet sorprenent, ja que les institucions eclesiàstiques de la ciutat exercien un poder d'atracció poderós. Entre els comptabilitzats com a preveres hi ha almenys dos catedràtics del Seminari Conciliar en actiu, Josep Giró i Francesc d'A. Aguilar, i un que aleshores ja no exercia, Pere Vinyeta, que podrien haver constituït una categoria pròpia.

El conjunt de metges tampoc no és gens menyspreable. Del total de set metges que pagaven matrícula el 1861 per l'exercici de la seva professió a la ciutat de Vic, cinc van integrar-se a l'entitat com a fundadors. De fet, tres d'ells, Salvi Almató, Climent Campà i Joaquim Salarich, ja havien format part de les comissions preparatòries de l'entitat i protagonitzarien moltes de les sessions acadèmiques de l'entitat en els primers anys. També fou notable l'adhesió dels farmacèutics, ja que pràcticament la meitat dels que exercien a la ciutat consten com a fundadors. També hi són presents, entre d'altres, alguns fabricants importants de la ciutat dedicats a la indústria llanera i cotonera, tres impressors, dos comerciants i dos confiters.

En un altre ordre d'anàlisi, destaca el fet que el 58,46 % dels socis fundadors del Cercle Literari són naturals de la ciutat de Vic. El còmput restant es reparteix entre el 36,92 %, que són naturals d'altres indrets de Catalunya (d'aquests, la meitat procedeix de la zona d'influència immediata de la ciutat), i el 4,61 %, que provenen d'altres indrets de l'Estat espanyol.

Finalment, pel que fa a l'edat, la franja que acumula major nombre de naixements és la de 1810-1819, la qual cosa és un element de contrast amb els protagonistes de les juntes preparatòries de l'entitat, que, de mitjana, són força més joves. En el còmput total, la mitjana d'edat dels fundadors és de 40 anys, i els de més de 60 i de menys de 20 són numèricament marginals. Aquest panorama esbossat fins aquí no sembla que es modifiqués d'una forma significativa amb l'entrada de nous socis en els mesos subsegüents a la creació de l'entitat.

Manquen, tanmateix, elements de contrast per poder afirmar l'existència d'un esforç generacional d'abast català en la creació d'aquests espais de sociabilitat liberal institucionalitzada. El Cercle Literari de Vic va ser constituït en una conjuntura històrica en què a Catalunya floriren altres

experiències amb cert paral·lelisme, com ara el Centre de Lectura de Reus (1859), l'Ateneu Català (1860), l'Ateneu Català de la Classe Obrera de Barcelona (1862) o bé l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera (1863).¹⁷ Són els anys del llarg govern de Leopoldo O'Donnell (1858-1863), en el marc d'una inusitada estabilitat política i parlamentària a l'Estat espanyol. Aquesta és una coincidència conjuntural significativa que ja ha estat posada en relleu i relacionada amb la consolidació d'una xarxa de ciutats mitjanes progressivament sòlida i l'aparició d'unes classes mitjanes, de professionals liberals i intel·lectuals, que cercava de dotar-se d'un marc d'actuació i intervenció mitjançant plataformes associatives o periodístiques.¹⁸

El nom no fa la cosa: el Cercle Literari, espai multifuncional

Les iniciatives empreses des del Cercle Literari encaminades a convertir-lo en un espai que fomentés la instrucció i estimulés, dins de les seves possibilitats, el progrés de la cultura, foren nombroses i diverses. Ara bé, és clar que, de manera perfectament complementària, l'entitat serví com a espai de trobada d'uns sectors socials amb una ascendència notable en el seu entorn immediat, anhelosos de disposar d'un instrument de projecció i incidència pública, a través del qual generaren debats i iniciatives d'abast ciutadà i hi participaren.

Efectivament, durant el prop de mig segle de vida efectiva, el Cercle Literari reeixí d'una forma relativament positiva en el manteniment d'una activitat notable i persistent, desplegada a través de les anomenades *sessions acadèmiques*, on un o diversos socis ocupaven la tribuna amb la finalitat d'exposar públicament temàtiques d'ordre heterogeni. En un bon nombre de vetllades el protagonisme és de la música i de la poesia, encara que en ocasions aquestes es combinen amb l'exposició formal de temes més acadèmics.

¹⁷ Pere ANGUERA, *El Centre de Lectura de Reus. Una institució ciutadana*, Barcelona, Edicions 62, 1977; Jordi CASASSAS, *L'Ateneu Barcelonès: dels orígens als nostres dies*, Barcelona, La Magrana/Institut Municipal d'Història, 1986; Jordi CASASSAS (coord.), *L'Ateneu i Barcelona. Un segle i ½ d'acció cultural*, Barcelona, La Magrana/RBA, 2006; Salvador RIBAS, *L'Ateneu Igualadí de la classe obrera, 1863-1939*, Igualada, Ateneu Igualadí, 1988.

¹⁸ Jordi CASASSAS (coord.), *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya: materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani (1808-1875)*, Barcelona, Pòrtic, 1999, pàg. 95-96.

Durant la seva trajectòria, l'entitat va protagonitzar l'intent intermitent i escassament sostingut de posar en marxa càtedres sobre ensenyaments diversos. Amb la sospita més que raonable que l'ambició dictamen de la Comissió de Creació de Càtedres de novembre de 1861 no va passar de ser gaire més que un lloable intent, el balanç que pot fer-se d'aquest aspecte no és gaire positiu, malgrat el funcionament efectiu en diversos moments de cursos de llengua francesa, anglesa i alemanya, a càrrec dels socis. Amb tot, i malgrat la seva vida efímera, la realització més vistosa pel que fa a aquest tema fou la creació l'octubre del 1861 de l'Acadèmia de la Llengua Catalana de Francesc d'A. Aguilar, amb l'objectiu d'esdevenir una secció dedicada al foment i la conservació del català.

D'altra banda, la creació d'un gabinet de lectura de premsa va ser un dels objectius immediats. Fou especialment beneficiós per a l'entitat el fet que els periòdics de la ciutat hi remetessin bona part d'aquelles capçaleres que arribaven a les seves redaccions sense cap càrrec, ja que això va permetre ampliar de manera substancial l'horitzó periodístic sense grans costos. Envers els anys 1879 i 1880 l'entitat rebia publicacions com ara el *Diario de Barcelona*, *El Correo Catalan*, la *Revista Popular*, *La Renaixensa* i *Lo Gay Saber*; algunes de locals com ara *El Manresano*; les madrilenyes *La Época*, *El Imparcial* i *El Siglo Futuro*; o les estrangeres *Revue catholique* de Lovaina, *Revue des questions historiques* de París i *Civiltà Cattolica* de Roma.

També des del primer moment, l'entitat va ser conscient que per al compliment dels seus objectius li calia fomentar la creació i l'impuls d'una biblioteca pròpia. De seguida es van començar a atresorar els primers volums, fruit, bàsicament, de les donacions d'alguns socis abnegats. Amb tot, no sembla que la biblioteca disposés mai d'un pressupost ni d'una política d'adquisicions regular; va dependre en bona mesura de la generositat més o menys acusada dels socis i no va conèixer un veritable salt endavant fins a la incorporació com a bibliotecari de la Junta del voluntariós Josep Serra i Campdelacreu, que ocuparia el càrrec entre el 1870 i el 1901.

Més endavant s'imposà la voluntat de crear un museu. Durant la tardor del 1879, atès l'èxit més que migrat de l'exposició permanent de productes industrials inaugurada el juliol del 1877 amb la presència de Pere

Bosch i Labrús, començaren les diligències per reconvertir aquell espai en un museu arqueològic. L'èxit fou notable i es reuní una destacable col·lecció que, un cop constatades les estretores de l'espai d'exposició i essent evident la determinació del bisbe Josep Morgades de tirar endavant la creació d'un museu diocesà d'ençà de l'èxit en l'Exposició Universal barcelonina de 1888, passà a formar part del nou museu episcopal.¹⁹

D'altra banda, són molts els elements que se situen més estrictament en la línia que aquí hem qualificat d'intervencionista. Des de la tribuna del Cercle Literari, Antoni Soler va proposar d'enviar una exposició adreçada al director general de Correus per demanar l'establiment de dos serveis diaris entre Vic i Barcelona; el mateix advocat, poc abans de l'aparició d'*El Ausonense*, va exposar la “*conveniencia o necesidad de un periódico en Vich*”;²⁰ el facultatiu Salvi Almató va fer campanya insistint en la necessitat de dotar la ciutat d'una caixa d'estalvis i proposà que el Cercle Literari actués a imatge de la Societat Econòmica d'Amics del País promocionant els premis a la virtut; Joaquim Salarich va defensar el manteniment de la capitalitat eclesiàstica enfront de Manresa; Benet Baquero, exjutge de primera instància, per la seva banda, hi denuncià l'estat ruïnós i decadent en què es trobava el monument dedicat a Jaume Balmes localitzat al cementiri municipal. Nogensmenys, també des del Cercle Literari, es protegí la societat coral Ausonense Euterpense perquè es veia com una iniciativa positiva que ocupava els obrers en qüestions instructives; es contribuí

¹⁹ Les millors referències són els treballs de Jordi FIGUEROLA, *El bisbe Morgades i la formació de l'església catalana contemporània*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pàg. 305-346, i Ramon ORDEIG, «Museus, col·leccions i exposicions en el Vic del segle XIX», *Ausa*, vol. XIV, núm. 127, 1991, pàg. 325-356.

²⁰ Al cos de redacció del bisetmanari, hi feren cap alguns dels socis més rellevants del Cercle Literari, evidència que no van concebre la institució com l'únic instrument d'intervenció en la realitat pública del seu entorn; el recurs a la premsa escrita va ser fonamental, un fet cabdal en la mesura que va esdevenir un dels vehicles més fenomenals del ja esmentat *vigatanisme* i que n'ha resultat una tradició periodística local gens negligible. Concepció MIRALPEIX, *La premsa a la ciutat de Vic al s. XIX*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat, 1981; vegeu també Miquel CODINA, *Retalls de premsa vigatana 1803/2000*, Vic, Premsa d'Osona, 2000. *La Veu del Montserrat*, per la seva transcendència, ha merescut dues monografies: Maties RAMISA, *Els orígens...*; i Miquel S. SALARICH, *La Veu del Montserrat 1878-1902*, Vic, Patronat d'Estudis Osonencs, 1993.

econòmicament en ajuda dels damnificats pel desbordament del riu Mèder l'octubre del 1863; s'obrí una subscripció voluntària d'accions amb l'objectiu de fomentar l'arribada del ferrocarril, i es plantejaren i debateren en diverses ocasions els efectes que podia tenir la connexió ferroviària amb Barcelona i el camí que calia emprendre per tal de fer front a l'evident pèrdua de competitivitat de l'agricultura de la comarca.²¹ En relació amb aquest darrer aspecte, el Cercle Literari organitzà el 7 de maig del 1870 un certamen, que tingué lloc en el nou Teatre Ausonense, i amb el qual la institució pretenia fomentar els interessos morals, intel·lectuals i materials. El premi se l'endugué Joaquim Salarich amb un treball en què apuntava la via de l'especialització pecuària com una sortida versemblant i que seria publicat amb el títol *El salchichón de Vich*.²²

Més endavant, amb motiu de la commemoració del primer aniversari de l'arribada del ferrocarril, el Cercle Literari va organitzar un certamen, el juliol del 1876, que disposà de l'impuls i el patrocini de Fèlix Macià Bonaplata, concessionari de la línia Granollers-Sant Joan de les Abadesses i diputat al Congrés en representació del districte. Resulten especialment significatius els temes a discernir en els premis primer i segon, que giraven a l'entorn de les mesures d'ordre moral i material que calia prendre perquè la connexió ferroviària fos beneficiosa per a la ciutat, i les conseqüències que la previsible integració del mercat tindria per a l'agricultura de la comarca.²³

Encara va ser el president del Cercle Literari, Josep Viguer, qui encapçalà la junta organitzadora de la reunió de protesta enfront de les pretensions governamentals d'unificar el Codi Civil l'any 1889, en el context d'unes setmanes d'intensa mobilització, en què l'entitat va mantenir un contacte epistolar més important de l'habitual i fins envià a títol particular un ofici de greuge a les Corts demanant la supressió de l'article 15 del Projecte del nou codi en nom de bona part dels socis. Anys a venir, tampoc mancaria la seva representació en la comissió organitzadora d'un

²¹ Santi PONCE, «*Ferrocarrils, agricultura i mercat. Els efectes del transport ferroviari a l'economia d'Osona (1875-1924)*», *Estudis d'Història Agrària*, núm. 9, 1992, pàg. 127-153.

²² *El Salchichón de Vich, memoria...*, Vic, Impremta de Ramon Anglada, 1870.

²³ Els treballs premiats foren publicats en un volum: *Círculo Literario de Vich, Certamen que celebró esta Sociedad...*, Vic, Tipografia de Ramon Anglada, 1877.

mítng proteccionista a la ciutat, el dia 29 d'abril de 1894, per tal de protestar pels tractats de comerç que el Govern espanyol havia subscrit amb Alemanya, Itàlia i Àustria-Hongria.

Apunts a l'entorn de la dissolució de l'entitat

La desaparició del Cercle Literari no va ser brusca i precipitada sinó que, vista amb perspectiva, apareix clarament com una extinció progressiva. Probablement s'hi barrejaren factors diversos, entre els quals no poden obviar-se els més prosaics, estrictament intrainstitucionals i econòmics. Entre aquests es poden assenyalar els problemes de liquiditat manifestats en diversos moments o la dificultat per captar nous socis numeraris que es coresponsabilitzessin amb la marxa i la conservació de l'entitat.

El Cercle Literari, malgrat el seu nom, va actuar sempre com quelcom més que una entitat interessada de forma exclusiva en el foment de la instrucció i espai de fruïció purament literària i artística, i va abastar un camp d'horitzons heterogeni.

A partir dels anys vuitanta i noranta sembla produir-se una certa florida associativa a la ciutat. No pot descartar-se el fet que aquella especialització i diversificació associativa pogués operar, en millors condicions, a les noves institucions en cadascun dels camps que li eren propis. Així, per exemple, per parlar només d'aquelles associacions que sorgeixen de manera molt evident en estreta relació amb el Cercle Literari, Catalunya Vella recollia l'herència regionalista, responent a la politització progressiva de la societat, però també oferint un ventall d'activitats, iniciatives i realitzacions que anaven més enllà de la política, i que anteriorment havia cobert el Cercle Literari; la Cambra Agrícola Ausetana era un instrument especialitzat molt més eficaç i disposat per operar en el camp de l'agricultura, un dels horitzons prioritzats per l'entitat vuitcentista al llarg de la seva trajectòria; el Museu Episcopal suposà en el camp de les antiguitats, el col·leccionisme i l'arqueologia una institucionalització sensible; fins el camp de l'excursionisme, amb les seves implicacions culturals, tingué un punt d'inflexió més endavant amb la creació del Centre Excursionista de Vic.

És possible, doncs, que el mateix salt endavant en la institucionalització de la sociabilitat cultural de la qual participa Vic amb la constitució del

Cercle Literari acabés comprometent la supervivència de l'entitat un cop el procés, consolidat i diversificat amb l'aparició de noves entitats que atenien amb major especialització els diversos camps d'actuació que el Cercle havia cobert fins aleshores, va relativitzar la necessitat d'una institució com aquesta.